

УДК 94 (477.51)

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ДІЯЛЬНОСТІ АРА В УСРР (ГРУДЕНЬ 1921 – СІЧЕНЬ 1922 рр.): НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Олександр Бєліков

Донецький національний університет
Україна, 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21
e-mail: belikov@i.ua

У 1917-1920-х рр. на українських землях відбувалися страшні події: гриміли гармати, гинули люди, голодували та страждали старі і діти, зламувалися людські долі. Ці події були пов'язані з жахливим більшовицьким експериментом, повторення якого не гадалося навіть у страшному сні. Проте сьогоднішня ситуація на сході України дуже нагадує ті далекі (як гадалось) і близькі (як виявилось) роки – гинуть люди, руйнується інфраструктура, насувається гуманітарна катастрофа. Сьогодні ми знов бачимо ті ж самі гасла, блюзнірство, маніпуляції людьми та нехтування принципами гуманізму. Водночас спостерігаються спроби доброчинних фондів та організацій допомогти нужденним. Але ці спроби часто виявляються стихійними, безсистемними й, як наслідок, – неефективними. Звідси дослідження організації допомоги враженим розрухою та голодом територіям УСРР у 1921-1923 рр. з боку зарубіжних доброчинних організацій вважаємо вкрай доцільним та актуальним.

Особливе місце серед таких організацій посідала Американська Адміністрація Допомоги або АРА (American Relief Administration). Слід відмітити, що АРА діяла в умовах, коли радянська влада у Росії не визнавалася великими капіталістичними державами. Але зустріч «двох світів» відбулася. Це була перша спроба конструктивного діалогу різних систем за допомогою «народної дипломатії». Характеризуючи її, американський дослідник Бертран Патеноде використав дуже влучний термін – «культурний шок» [1].

Мета статті – розглянути початковий період діяльності АРА в УСРР (грудень 1921 – січень 1922 рр.) на прикладі Одеської губе-

рнії. Власне тут АРА отримала перший досвід взаємодії з представниками української радянської влади, були зроблені практичні кроки з допомоги нужденним в УСРР, почалося взаємне переживання «культурного шоку».

Для вітчизняної історіографії у цілому традиційним є погляд на весь спектр взаємовідносин між АРА та радянською владою, як на конфронтацію, боротьбу двох ідеологій. З подачі В. Леніна стосовно АРА закріпилася лексика: шпигуни, брехуни тощо. Не дивно, що історики в СРСР до 60-х рр. ХХ ст. оцінювали АРА як організацію контрреволюційну (М. Рубінштейн [2], А.Н. Коган [3], О.А. Поляков [4], І.Л. Портной [5]).

Наступні два десятиріччя переважала також негативна оцінка, хоча визнавався деякий внесок у вирішення проблеми голоду. Кінець 1980-х рр. ознаменувався появою праць, автори яких спробували більш ретельно розглянути внесок АРА у перемогу над голодом, але зберегли певну ідеологічну скерованість (Д.Н. Сташевський [6], Н.Ф. Городничий [7], Е.М. Хенкін [8], О.М. Мовчан [9]).

У 1990-і – на початку 2000-х рр. почали критично переосмислюватися та долатися ідеологічні догми, були розсекречені матеріали у вітчизняних архівах, оприлюднені нові джерела, були зроблені кроки на шляху відтворення об'єктивної картини (С. Кульчицький [10], О.М. Веселова, В.І. Марочко, О.М. Мовчан [11], В. Даниленко [12], В. Сергійчук [13]). Що стосується американських дослідників, то для них практично весь час залишалася головною єдина проблема – роль АРА у ліквідації голоду 1921-1923 рр. (Патеноде [14], Фішер [15], Фостер [16]). У цілому пробле-

ма діяльності АРА в УСРР залишається малодослідженою, до того ж є спроби реанімувати минулі стереотипи [17].

Відповідь, чому АРА викликала таку недовіру з боку більшовиків, як здається, лежить на поверхні: творець АРА – Герберт Гувер, переконаний противник радянського режиму, активно виступав проти визнання РСФРР, а тому ця організація має бути контрреволюційною.

Між тим, ім'я Г. Гувера було добре знайоме як європейцям, так і американцям: у 1914 р. завдяки його енергії, блискучим організаторським здібностям 100 тисяч туристів із США, що опинилися у край важкому стані в Європі під час Першої світової війни, змогли повернутися додому. Гувер заснував приватну Комісію Допомоги Бельгії (яку окупували німецькі війська). Протягом чотирьох років ця комісія змогла прогодувати країну, знову ж завдяки талантам Гувера, його фінансовій стратегії, дисципліні й адмініструванню. Американську Адміністрацію Допомоги для підтримки дітей і старих у післявоєнній Європі, Гувер (вже як керуючий допомогою США) створив та очолив у 1919 р. До АРА увійшли кілька добродійних і релігійних організацій: «Джойнт» (Американський єврейський об'єднаний розподільчий комітет), Союз менонітів, Союз баптистів, Об'єднання католицьких добродійних товариств тощо.

Саме АРА першою відгукнулася на заклики про допомогу Радянській Росії. Єдиною умовою Гувера було негайне звільнення всіх американців з російських тюрем, на що він отримав запевнення, що у разі вияву таких – їх звільнять. 20 серпня 1921 р. у Ризі, після нетривалих перемовин, була підписана угода з 27 пунктів між організацією Гувера та РСФРР. Вимоги американців не відрізнялися від тих, які пред'являлися іншим країнам-одержувачам в Європі: вантажі будуть доставлені до морських портів РСФРР. Місцева влада сплачує всі витрати всередині країни: розвантаження, зберігання вантажів, послуги транспорту, утримання приміщень, платня персоналу (який АРА самостійно обирала з місцевих мешканців), зв'язок. АРА зобов'язувалася бути поза політикою, її головне завдання – годувати населення [18]. Радянська влада обіцяла не

втручатися у процеси організації допомоги АРА, але 25 серпня 1921 р. Політбюро ЦК РКП(б) вирішило створити комісію з догляду за приїжджими іноземцями [19].

Допомога почала надходити вже з 1 вересня 1921 р. АРА планувала допомагати мешканцям великих міст (вважали, що селяни завжди мали їжу), годувати винятково дітей, породіль і вагітних на Поволжі, Уралі й інших регіонів. Наявність голоду в українських губерніях радянською владою замовчувалась, а УСРР офіційно не зверталася за допомогою. Проте реальність внесла корективи у плани АРА.

Першими, хто привернув увагу АРА до південноукраїнських губерній, стали меноніти, баптисти, лютерани, представники «Джойнт», які тісно контактували з єдиновірцями (передусім, рідними та близькими), що мешкали в Україні [20]. Американці намагалися допомогти своїм рідним харчовими посилками. 20 жовтня 1921 р. у Лондоні АРА підписала з «Джойнт» угоду про спільну роботу на території України. Саме з партією таких відправлень 9 грудня 1921 р. до Одеси приїхав полковник Джон Г. Хайнес як офіційний представник АРА. Тут він раптово дізнався, що для праці в Україні є необхідною додаткова угода з урядом УСРР. Для АРА це виявилось першою несподіванкою. Американці розраховували, що угода від 20 серпня 1921 р. з РСФРР буде достатньою, проте вони помилилися.

Таємний звіт від 31.12.1921 р. уповноваженого Наркомінсправ в Одесі М. Южного до Наркомінсправ УСРР містить хронологію подій і бачення ситуації з точки зору місцевої влади:

«Уполномоченный АРА гр. Джон Г. Хайнес прибыл в Одессу 9 декабря и представился непосредственно Предгубисполкома, откуда был направлен ко мне. Из беседы с Джоном Г. Хайнесом я выяснил, что он имеет намерение распределить те посылки, кои им привезены с собою, и, кроме того, произвести обследование положения детей, больных и студентов для выяснения степени необходимой помощи, а из представленных им мандатов ЦК Помгол и Полпред РСФСР я установил, что он не аккредитован Украинским правительством.

В соответствии с распоряжением ВЦИКа

о внимательном отношении к АРА со стороны всех советских органов, мною был оказан ему любезный прием и представлены необходимые личные удобства, уклонившись однако, от разговоров о порядке их работы в Одесской губернии до получения от вас указаний. По получению от Вас директив..., я изложил Джон Г. Хайнесу принципиальный взгляд нашего правительства по вопросу об их работе... Одновременно я им предложил обратиться к тов. Раковскому... за разрешением на распределение посылок до установления соглашения.

Вместе с тем к представителю АРА стали обращаться американские граждане, проживающие в Одессе, представители различных организаций и частные лица по делам продовольственной помощи и, в связи с этим, Джон Г. Хайнес стал высказывать нетерпение по поводу медлительности в разрешении вопросов. Стараясь ограничить, с одной стороны, самостоятельные сношения их с различными организациями и лицами и, дабы создать видимость деятельности, я согласился ознакомить их с состоянием санитарных учреждений и интернатов, что было проделано в течение 4-х дней в сопровождении нашего представителя. В виду настойчиво выраженного желания устроиться в самостоятельном помещении... мною подыскивалось помещение и делались приготовления по его оборудованию, каковая работа искусственно замедлялась в ожидании от вас более конкретных указаний.

В отношении набора штата мною было указано Джон Г. Хайнесу на существующий у нас обязательный порядок привлечения всех работников через профсоюзы и учрабсилу и одновременно принимались меры к подбору штатов через соответствующие органы, дабы обеспечить за собой наблюдение за их деятельностью на случай благоприятного окончания переговоров. Дабы сохранить за собою наблюдение за всей перепиской – представителю АРА было предложено пользоваться нашей аппаратной для телеграфной связи и нашими курьерами для сообщения с Харьковом и Москвой. ...Однако, в виду того, что переговоры с Москвой затягиваются, представитель АРА продолжает

выражать нетерпение и, осаждаемый просителями различных категорий и организаций, он связывается с ними непосредственно, что, конечно, нежелательно. Ограничить же эти сношения, несмотря на все мои старания, чрезвычайно трудно, так как это может быть истолковано ими как ограничение их свободы и умышленная изоляция. В виду изложенного прошу, во избежание возможных ошибок, ...конкретных указаний относительно дальнейшего с ними поведения, так как продолжительно вести нашу политику оттягивания неудобно» [21]. Резолюція на листі: «СОВ. СЕКРЕТНО! Экправ. Одобрить линию поведения т. Южного, о чем ему сообщить».

У наступному листі від 12 січня 1922 р. Уповноважений Наркомінсправ в Одесі повідомляв у центр, що до Одеси прибув з Москви вагон АРА з посылками. Оскільки американці мали дозвіл на розподілення посилок, місцева влада вимушена була знайти комору для їх зберігання та роздачі, приміщення для контори. Далі Южний пише, що Хайнес щоденно відправляв по 3-4 і більше телеграм: «Имея в виду загроможденность нашей телеграфной связи, я две пространных телеграммы по 3 печатных страницы отказал ему в передаче, объяснив техническими причинами, с чем он должен был, хотя и с большим, видно, неудовольствием согласиться. Хайнес обратился в Харьков и Москву за присылкой ему дополнительных посылок, несмотря на то, что... я ему неоднократно подчеркивал и в весьма определенной форме, что ему лишь разрешено единовременная раздача уже прибывших посылок.

Невозможность их изоляции позволяет им свободно общаться с различными элементами, а также и государственными учреждениями, где они бывают и, несмотря на распоряжение Губисполкома, им удается получать под тем или иным соусом нужную им информацию, сбором которой, они кажутся, усиленно занимаются. Считал бы, во всяком случае, целесообразным прикомандировать к ним нашего постоянного представителя, без коего они не имели бы права и возможности что-либо предпринять. Затяжной характер неопределенности их положения вынуждает меня поэтому просить

ясных и определенных инструкций, какую в дальнейшем линию проводить по отношению к представителям АРА и, в частности, в перечисленных случаях» [22].

До листа додавалася переписка з Хайнесом. Документи свідчать, що Хайнеса ця тяганина не задовольняла, що він енергійно намагався виконати власну місію. У першу чергу він зробив спробу донести інформацію про АРА до одеситів і, незважаючи на перешкоди з боку місцевої влади, це йому вдалося. У статті, яка була оприлюднена в Одесі 12.01.22 р. Хайнес писав, що «АРА також привезла с собою в Одесу список приблизительно 250 лиц, живущих здесь, которые получают продовольственные пакеты, как только работа по установке... конторы и раздаточного пункта ...будет закончена, а ввиду того, что 70 процентов прод-переводов, купленных в США, предназначены для лиц в Украине, следует ожидать, что работа американских складов в Одессе по распределению продуктов развернется в больших размерах чем в Москве». Хайнес пояснює механізм передачі допомоги: «Знакомый или родственник из Америки, посылает в контору АРА в Нью-Йорке 10 и более долларов, сообщая при этом фамилию и адрес получателя, с просьбой доставить продовольствие в соответствующем оплаченном количестве через продклад АРА. По получении этого, АРА пересылает фамилию и адрес в центральную контору в Москву, которая в свою очередь уведомляет одесский отдел, ведающий этой работой на Украине, с инструкцией доставить провизию назначенному лицу. Задержки в получении продовольственных грузов из Америки не имеется, т.к. продовольствие уже находится в России в складах АРА. Пакет за 10 дол. содержит: 49 английских фунтов муки, 25 фунтов рису, 20 жестянок молока, 10 фунтов сахара, 10 фунтов жиров и 3 фунта чая (один фунт – 453 грама. – *О.Б.*)». Тут Хайнес нагадав, що «...АРА ...ни в коем случае и ни в какой форме продовольствия не продает. Все таможенные расходы уплачиваются советским правительством и оно же несет все расходы по доставке продовольствия нашим местным складам по всей территории России» [23].

Хайнес активно намагався достукатись

до влади. 15 грудня 1921 р. надіслав телеграму на ім'я Раковського, в якій говорилося, що «АРА організувала в добавление к другим мерам систему помощи провизией... Представитель Наркоминдела в Одессе, выражая желание содействовать нашему плану помощи, указывает на отсутствие ратификации украинским правительством договора между АРА и РСФСР. Для успеха плана помощи в Америке необходимо предотвратить задержку распределения пакетов на Украине. В ожидании ратификации формального договора с Вашим правительством срочно прошу Вашу санкцию представителю Наркоминдел в Одессе разрешить мне распределение 300 пакетов провизии» [24]. У телеграмі від 16 грудня він повідомляв до Москви, що «Местные власти, несмотря на выражение желания вместе работать по исполнению плана продовольственной помощи, заявляют, что распределение грузов невозможно без утверждения харьковского правительства..., подчеркивают тот факт, что не получили никаких указаний касательно нашего приезда ни из Харькова, ни из Москвы от Украинского представителя» [25].

В очікуванні відповідей влади, Хайнес не сидів на місці. Так, він апелюючи до Ризької угоди АРА з РСФФР у частині повернення на батьківщину американських громадян, намагався допомогти громадянину США Д. Давідсону. Давідсон приїхав за неповнолітньою донькою, але його лишили права виїзду тому, що він не був уродженцем США. Хайнес звернувся з проханням до Южного й отримав від нього відповідь: «затрагиваемый вами... вопрос выходит, к сожалению, за пределы временно разрешенных Вам Предсовнаркома Украины тов. Раковским функций» [26].

Хайнес ретельно вивчав ситуацію і знаходив нові факти гуманітарної катастрофи. У телеграмі від 27.12.21 р. він пише: «В течение последней недели я лично осмотрел все значительные госпитали и школы в Одессе и не могу не подчеркнуть ужасные условия, в каких находятся пациенты и дети в закрытых правительственных учреждениях и в публичных школах. В таких скверных условиях 8000 детей в закрытых учреждениях, из них половина беженцев из об-

ластей Донецького басейна і Волги... Из 60000 дітей шкільного віку тільки 20000 відвідували школи. Це відбувається по 3 причинам: 1) неможливість властей опалювати школи, 2) брак одягу, особливо взуття, 3) брак їжі. Відсутність їжі для дітей найважливіша з усіх серйозних... Во багатьох класах з 30-40 дітей, 60-70% отримують щодня тільки шматок хліба і він не має жодної харчової цінності... Всі діти, яких ми бачили, мають ознаки постійного недоедання... Одеса зараз бореться з епідемією тифу, прийнявши великі розміри. Вище 3000 хворих тифом і зворотній лихоманкою на одужання при малій кількості вільних ліжок, постільної білизни і ліків... Хоча ситуація в Одесі серйозна, я дізнався, що ситуація в сільських районах Одеси, особливо на півночі, ще гірше... Немає сумніву, що умови бідності і холоду порівняно гірше, ніж на Волзі» [27].

28 грудня 1921 р., у зверненні до Уповноваженого Наркомінсправ в Одесі, Хайнес писав, що підготував ретельний звіт щодо ситуації та вказував, що «не знаю, до якого рішення наша Центральна контора прийде... до мого від'їзду в Москву переважає думка, що умови на Україні не виправдовують зараз поширення на цю територію харчування дітей і мед. допомоги з боку АРА... і я сподіваюся, що в результаті мого телеграми, робота АРА буде заснована на Україні» [28].

Після поїздки по Одеській губернії Хайнес 5.01.22 р. повідомив до Москви: «Зробив особистий огляд багатьох волостей в місцях, що лежать на північному-сході від Одеси і знайшов населення, поранене голодом. Немає сумніву, що умови голоду в серйозних розмірах існують в уездах Одеському, Балтському і Тираспольському... Около 50% населення існують на невеликих залишках врожаю 1920, інші 50 – без якоїсь їжі. По моєму думці ситуація критична і наслідком значущої смертності дорослих і дітей, якщо не прийде негайна допомога» [29].

У листі від 9.01.22 р. Хайнес запитав керівництво АРА про стан, в якому перебувають переговори з українським урядом. «Наша ситуація тут тепер дуже не-

сприятлива, навіть в найменших речах виконання дуже важко через ситуацію, прийняту властями: наша робота не дозволена їм, крім розподілу первинної партії посильок. Хоча я вважаю, що відношення до нас місцевих властей несправедливо вороже, однак вони безсумнівно діють в узгодженні з загальними інструкціями з Харківом і ситуація наша, ймовірно, покращиться, негайно після того, як це буде визначено» [30], – писав Хайнес.

Хайнес моніторив ціни на ринку: «...Ціни на предмети харчування швидко зростають... за два тижні один хліб зріс на 400%» [31], «кількість їжі, яку отримують в нормальній партії, сьогодні на Одеському ринку вище 5 млн. рублів» [32]; приймав і розподіляв посилки [33]; досліджував можливість Одеського порту: «пристані... в прекрасній ситуації. 15 великих судів одночасно можуть розвантажуватися» [34].

Нарешті, 11 січня 1922 р. Хайнес отримав телеграму про підписання угоди між АРА та Президією УСРР [35]. Проте, на його прохання активізувати роботу, Южний заявив, що жодних директив з цього приводу з центру не надійшло. Лише 16 січня на ім'я полковника Гаскеля у Москву було відправлено телеграму Голови РНК Х. Раковського, про те, що РНК України на засіданні 14 січня підтвердила «конвенцію, укладену між Вашим високогуманітарним закладом і Україною. Відповідні розпорядження дані всім органам української влади» [36].

Здавалося, на цьому можна було поставити крапку, проте 31 січня 1922 р. Х. Раковський отримав телеграму від представника АРА в Україні Філіпа Матьюса наступного змісту: «Господин Міністр! ...від Одеського представника АРА я отримав телеграму..., в якій мене повідомляють, що представник наркоміндела в Одесі не отримав копії угоди, підписаної 10.01.22 г. Українським урядом і АРА і тому представник останнього знаходиться в дуже незручній ситуації. Чи не можете Ви допомогти нам любезною допомогою шляхом надання необхідних інструкцій Вашому представнику в Одесі» [37].

Таким чином, вже на первинному етапі діяльності АРА в УСРР, представники Американської Адміністрації Допомоги зіткнулися з такими явищами, як закріпленість радянської системи, невміння гнучко реагувати на мінливі умови, її забюрократизованість, постійне очікування місцевою владою вказівок з центру та неквапливість центральної влади, атмосфера підозрливості та ворожнечі до всього іноземного, нехтування життям людей, фаталізм і пасивність, засекреченість всього і вся, постійне намагання організувати нагляд, прослуховування, вербовку тощо. Американці, навіть при всій своїй енергії та зібраності поки що не володіли інформацією про реальні обставини, не розуміли ситуацію. Потрібен був час, щоб адаптуватися до нових умов, подолати взаємну недовіру, а в умовах голодомору час вимірювався людським життям.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Patenaude B.M. The Big Show in Bololand. The American Relief Expedition to Soviet Russia in the Famine of 1921 / B.M. Patenaude. – Stanford: Hoover Institution Press of Stanford University, 2002. – 817 p.
2. Рубинштейн Н. Борьба Советской России с голодом и капиталистические страны / Николай Рубинштейн // Исторические записки (Москва). – 1947. – Т. 22. – С. 2-41.
3. Коган А.Н. Антисоветские действия Американской администрации помощи в Советской России в 1921-1922 гг. / Абрам Натанович Коган // Исторические записки (Москва). – 1949. – Т. 29. – С. 5-23.
4. Поляков А.А. Диверсия под видом помощи: Повесть-хроника / Александр Андреевич Поляков. – М.: Политиздат, 1985. – 237 с.
5. Портной И.Л. Провал антисоветской деятельности АРА на юге Украины (декабрь 1921 г. – июнь 1923 г.) / И.Л. Портной. – Одесса, 1955. – 274 с.
6. Сташевский Д.Н. Буржуазная литература США об американской помощи Советской России / Д.Н. Сташевский // Вопросы истории. – 1966. – № 4. – С. 173-180.
7. Городничий Н.Ф. Малоизвестные страницы деятельности АРА в Советской России / Н.Ф. Городничий // Вопросы истории. – 1968. – № 12. – С. 47-58.
8. Хенкин Е.М. Очерки борьбы Советского государства с голодом (1921-1922) / Емельянов Моисеевич Хенкин. – Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1988. – 171 с.
9. Мовчан О.М. Иноземна допомога голодуючим

України в 1921-1923 рр. / Ольга Миколаївна Мовчан // УІЖ. – 1989. – № 10. – С. 77-84; Мовчан О.М. Голод 1921-1923 рр. на Україні / Ольга Миколаївна Мовчан // УІЖ. – 1990. – № 12. – С. 30-36.

10. Голод 1921-1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів / Під редакцією С. Кульчицького. – К.: Наукова думка, 1993. – 236 с.; Кульчицький С.В. Кризь московські перепони. Іноземна допомога під час голоду 1921-1923 років / С.В. Кульчицький, О.М. Мовчан // Політика і час. – 2000. – № 9-10. – С. 34-45.

11. Голодомори в Україні 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947: Злочини проти народу / О.М. Веселова, В.І. Марочко, О.М. Мовчан. – К.-Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 2000. – 292 с.

12. Даниленко В. Документи Радянських спецслужб про голодомори в Україні (1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 рр.) / В. Даниленко // Пам'ять століть. – 2003. – № 3. – С. 10-18.

13. Сергійчук В. Як нас морили голодом / В. Сергійчук. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006. – 392 с.

14. Patenaude B.M. Вказ. пр.

15. Fisher H. The Famine in the Soviet Russia. The Operations of the American Relief Administration / H. Fisher. – N.-Y.: The Macmillan Company, 1927. – P. 253-254.

16. Foster G.M. The Demands of Humanity: Army Medical Disaster Relief. Washington: Center of Military History United States Army, 2000. – 204 p.

17. Матвеев О. Гуманитарная миссия или подрывная операция? // Независимое военное обозрение. – 2000. – 28 июля.

18. Документы внешней политики СССР. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1960. – С. 281-286.

19. Генкина Э.Б. Государственная деятельность В.И. Ленина. 1921-1923 / Эсфир Борисовна Генкина. – М.: Наука, 1969. – С. 277. [520 с.].

20. Центральний державний архів вищих органів влади й управління України (далі – ЦДАВОВУ). – Ф.4, оп.1, спр.784, арк. 11.

21. Там само. – Арк. 1, 2.

22. Там само. – Арк. 42.

23. Там само. – Арк. 43а.

24. Там само. – Арк. 6.

25. Там само. – Арк. 5.

26. Там само. – Арк. 47, 48.

27. Там само. – Арк. 13.

28. Там само. – Арк. 53.

29. Там само. – Арк. 16.

30. Там само. – Арк. 57.

31. Там само. – Арк. 11.

32. Там само. – Арк. 57.

33. Там само.

34. Там само. – Арк. 58.

35. Там само. – Арк. 59.

36. ЦДАВОВУ. – Ф. 4, оп.1, спр.36, арк. 29.

37. Там само. – Арк. 48.

Беліков Олександр Початковий етап діяльності АРА в УСРР (грудень 1921 – січень 1922 рр.): на прикладі Одеської губернії

У статті, на основі нових архівних даних, розглядається початковий період діяльності Американської Адміністрації Допомоги (грудень 1921 – січень 1922 рр.) в УСРР. На прикладі Одеської губернії показані особливості взаємодії представників АРА з радянською владою, специфіка взаємного сприйняття, відмінності у підходах до вирішення проблем, а також проаналізовано перші практичні кроки АРА з надання допомоги голодуючим в УСРР.

Ключові слова: голод, АРА, допомога, переговори, продуктивні посилки, переписка, допомога дітям, Наркомінсправ, уповноважений АРА в Одесі

Беликов Александр *Начальный период деятельности АРА в УССР (декабрь 1921 – январь 1922 гг.): на примере Одесской губернии*

В статье, на основе новых архивных данных, рассматривается начальный период деятельности Американской Администрации Помощи (декабрь 1921 – январь 1922 гг.) в УССР. На примере Одесской губернии показаны особенности взаимодействия представителей АРА с советской властью, специфика взаимного восприятия, различия в подходах к решению проблем, а также проанализированы первые практические шаги АРА по оказанию помощи голодающим в УССР.

Ключевые слова: *голод, АРА, помощь, переговоры, продуктовые посылки, переписка, помощь детям, Наркоминдел, уполномоченный АРА в Одессе*

Bielikov Olexander *The initial period of activity of the American Relief Administration in the Soviet Ukraine (December 1921 – January 1922) by the example of Odessa province*

In the article on the basis of archival data was considered the initial period of the American Relief Administration activity in the USSR (aid to the starving men in December 1921 – January 1922). The specificity of mutual perception, differences in approaches to solving problem, interaction between the representatives of the ARA and the Soviets were shown by the example of Odessa province. In addition first practical steps ARA assistance to the USSR was analysed.

Keywords: *hunger, ARA, help, negotiations, food parcels, correspondence, help children, Narcomindel, ARA Commissioner in Odessa*

Рецензенты:

Кринко Є.Ф., д.і.н., професор

Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 11.01.2016 р.